

LIMBACHER GÁBOR

Nemzeti összetartozás és a haza csorbíthatatlansága

Ha a magyarság viharos 20. századi történelmére gondolunk, fölmerül a kérdés: mi a haza és mekkora a területe?

A haza nyelvi értelmezését áttekintve azt látjuk, hogy a szó maga magyar fejleményként a *haza* határozószó főnevesülésével keletkezett, és előfordul már a legkorábbi magyar nyelvű, kézzel írott könyvben, a 14–15. század fordulója táján keletkezett Jókai-kódexben.¹

Az 1894-ben megjelent Pallas Nagy Lexikonában, „Az összes ismeretek enciklopédiájában” a *haza* szócikk még nem is szerepel. A kötetbeli *haza-szeretet* szócikk arra utal, hogy a *haza* fogalmát a lexikon magától értetődőnek tartja. Olyannak, melynek földje – azaz területe –, továbbá lakói, nyelve, emlékei stb. iránt érzett ragaszkodás hasonlít a szülők iránt érzett szeretethez. A haza szeretete tettekben is megnyilatkozik, mint az iránta való kötelességek teljesítése. Szükség esetén saját érdekeinknek, a legfőbbeknek is érte való mellőzése, önzetlenség, odaadás, sőt önfeláldozás.² Itt tehát a haza olyan területtel, lakossággal bíró létező, mellyel a hazában élők szeretetkapcsolatban állnak, és érte áldozatvállalásra képesek. A haza iránti kötelességek nem külső jogszabályi természetűek és értelműek, mint az állam, az ország esetében, hanem benső, szívből jövő késztetések. E fogalomértelmezés szerint a hazánk a jelenlegi Magyarországnál föltétlen nagyobb területre, legalább a magyar érzelműek által lakott kiterjedésre vonatkozik, de a haza minden lakója iránti célszerű ragaszkodás esetén az egybeesik a történeti Magyarországgal. Hasonlóan, a közös emlékekhez való ragaszkodás tekintetében a haza legalább a történeti Magyarországra vonatkozhat, kibővítve – előbb is, most is – a moldvai csángók területével.

A Révai Nagy Lexikona már az ismeretek teljesség igénye nélküli enciklopédiája, viszont tartalmazza a *haza* v. *hon* szócikket. Eszerint a haza vagy hon etikai egység, a közös területen élő nép(ek) emlékeinek, érzelmeinek, szokásainak és reményeinek közösségét foglalja magában. A haza a nép erkölcsi egységének, jó- és balsorsban való együvé tartozásának, az egyaránt való önmegtartás és önfeláldozás erényeinek kifejezője. A nép faj és

---

¹ *A magyar nyelv értelmező szótára*. Harmadik kötet H–Kh. Akadémiai, Bp., 1960, 178.; *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Második kötet H–Ö. Akadémiai, Bp., 1970, 76.

² *Pallas Nagy Lexikona*. Az összes ismeretek enciklopédiája. VIII. kötet Gesztely–Hegyvám. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Bp., 1894, 786.

nyelv tekintetében részint egyeredetű, részint a történeti események által egybeforrasztott, amely akarat- és cselekvésbeli önállóságát másokkal szemben képes kifejezésre juttatni.³ A plurális társadalmakban e jellemzők már nem egységesen valósulnak meg, de mint normatív kategória a *haza* fogalom az egységesülést szolgálhatja. E meghatározás sem zárja ki a haza történeti országterületre vonatkoztatását, de mindenképp meghaladja a jelenlegi ország területet.

A trianoni országvesztést és a szovjet megszállást követően a Magyar nyelv értelmező szótára a *haza* fogalmát szorosabban összeköti az aktuális országterülettel. Főnévi mivoltában négyféle meghatározást ad: elsőként – az egyén, közösség, nép szempontjából – az országgal, országterülettel vagy az annál szűkebb szülőfölddel azonosítja. Hivatkozik az akkori alkotmányra, mely szerint „A haza védelme a Magyar Népköztársaság minden polgárának szent kötelessége.” Ugyanakkor idézi Vörösmartyt is: „Hazádnak rendületlenül / Légy híve, oh magyar.” S bár a 19. századi kifejezés nyilvánvalóan az akkori történeti országterületre vonatkozik, a szócikk nem tér ki a *haza* fogalom és a 20. századi békeszerződések, nagyhatalmi döntések eltérő magyarországi területeinek viszonyára. A második meghatározás szerint a haza az ország lakosságának a történelem során kialakult szervezett, politikai, társadalmi, érzelmi közössége. A Petőfitől, Aranytól, Csokonaitól hozott példák itt is rávilágítanak a haza és az országterület viszonyának tisztázatlanságára. A harmadik típusú fogalomértelmezés átvitt, költői értelem szerint definiál ’örök haza, másvilág, mennyország’ értelemben. Negyedik értelmezéseként a haza az az ország vagy vidék, ahonnan valami származik, ahol eredetileg létezett, ahol leginkább előfordul. Így – a szemléltetés szerint – a dohányzás eredeti hazája Amerika, a selyemtermelésé Kína. Nézőpontunk szerint e meghatározásba az előző példák mintájára az is belefér, hogy a magyarok hazája a Kárpát-medence / az integer Magyarország.

Az 1980-as évek végi rendszerváltoztatást követő újabb lexikonok közül a Magyar Nagylexikonban hiába keressük a *haza* címszót.⁴ A Magyar Katolikus Lexikon tömör meghatározásában ország vagy tájegység, melynek állandó lakói ugyanazon törvények alatt élő polgárok közösségét alkotják. Ilyen értelemben tehát egy ország történelmi változása maga után vonná a haza változását is. Viszont földrajzi tekintetben a haza egy nép történelmi élettere, a nép jellemző szellemi-kulturális hagyományokat elevenen élte-tő tájegység.⁵ Ennek az értelmezésnek megfeleltethető a történelmi magyar

³ Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. IX. kötet Gréc–Herold. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Bp., 1913, 622.

⁴ Magyar Nagylexikon. Kilencedik kötet Gyer–Iq. Magyar Nagylexikon Kiadó, Bp. 1999, 303; 2004, 376.

⁵ Magyar Katolikus Lexikon. Negyedik kötet Gas–Hom. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp., 1998, 664.

országterület, a Kárpát-medence, mint a magyarság történelmi élettere, amely a rá jellemző hagyományokat elevenen élte a trianoni békediktátum után megmaradt országban és az utódállamok érintett területein egyaránt. Amíg a történelmi, földrajzi, kulturális, gazdasági, épített örökségbeli, származásbeli szálakat, polgárok közötti kapcsolatokat a magyarság elevenen fenntartja, amíg például Kassa, Munkács, Kolozsvár, Szabadka, Eszék, Lendva vagy Kismarton nem számít külföldnek, addig létezik a haza egész történeti országterületre kiterjedő abszolutisztikus értelme. Ily módon tehát a haza nem politikafüggő fogalom, hanem a kulturális folytonosságot képviseli. Azt a folytonosságot, amelynek sajátos, közegteremtő és létmód-kijelölő kezdeti megnyilatkozása Szent István királyunk végrendeleti országfelajánlása a Boldogasszonynak: Szűz Mária szentséges kezébe és oltalma alá adta és ajánlotta az egyházat, „és ez szegény országot [evidens, hogy a Szent István-i Magyarországot!] mind benne való urakkal és szegénnyel, bódoggal egyetemben”.⁶ Ezzel a haza transzcendens kötődésűvé vált. Modellértékű ikonográfiai hagyomány lett, hogy István királyt leggyakrabban úgy ábrázolják, amint az országot és a nemzetet jelképező Koronát a Boldogasszonynak fölajánlja. Legrégibb ismert emléküink a XII. századbeli esztergomi Porta Speciosa.⁷ A magyar haza transzcendens jelentősége megfigyelhető a későbbi századokban is. Ily módon, mint a lélek lobogó lángja nyilatkozott meg Zrínyi Miklós hazaszeretete 1566-ban. Istennel, a királyi felséggel, a kereszténységgel együtt ő a szegény, végső nyomorúságba jutott édes hazát állandóan vidám arccal, vére ontásával és végül Boldogasszony szü-

1. kép: István király és a szent magyarság országfelajánlása Szűz Máriának, Boldogasszonyunknak Nógrád község templomában

letése ünnepén bekövetkezett hősi halálával pártfogolta, szolgálta. Gróf Esterházy Miklós nádor a hazaszere-

⁶ Limbacher Gábor 2002. *Hazaszeretet, magyarságtudat a népeletben*. Palóc Múzeum (Nógrád Megyei Múzeum és a szerző), Balassagyarmat, 23.

⁷ Bálint Sándor 1977. *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából II*. Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp.

tetre mint történelmi távlatokra visszanyúló fogalomra utalt 1627-ben: „Nem hazánk-e nekünk is ez, mint édes Eleinknek? Az bizony, más nincsen kívüle, s tartozunk mind Isten, mind világszerte az természetnek törvénye szerént is, minden ótalommal neki.” E mentalitásból kicsendül a haza mindeneknél előbbre valósa, a hazaszeretet törzsökös tágassága, transzcendens dimenziója, és az emberi nembe oltott természeti törvényként értelmezett mivolta.⁸ A 17. század közepén készült Mórchida-Árpás középkori Szent Jakab templomából a győri Püspökvárba került oltárképen Szűz Mária védő gesztussal köpenye alá vonja Magyarország területét (térképét), és az angyalok a Magyar Szent Koronával készülnek őt megkoronázni. A Köpönyeges Mária középkori ikonográfiai hagyományának megfelelően a felhőkön lebegő Mária széttárt palástjának oltalma alatt világi és egyházi méltóságok is térdelnek, akik itt – eltérően a legtöbb középkori ábrázolástól – nem csupán általános típusok, hanem portréként megfestett, egyéni vonásokkal jellemzett figurák. I. Lipót császár és a római pápa körül Magyarország világi és egyházi méltóságai látszanak, köztük Wesselényi nádor, Nádasdy Ferenc országbíró, Zrínyi Péter horvát bán, Szelepcsényi György esztergomi érsek és Széchényi György győri püspök. Az a veszély, amely miatt a haza területével mindannyian Mária oltalma alatt kerestek menedéket, a török hódítás volt, amelyet a jobb oldal háttérében feltűnő kontyos török katona jelképez.⁹ A haza transzcendens összefüggése jelent meg II. Rákóczi Ferencnél is, aki szabadságharcának zászlóira a Cum Deo pro Patria et Libertate, Istennel a hazáért és a szabadságért szakrális-mágikus jelmondatot íratta.

A történelmi sors odavezetett, hogy a magyarság esetében sajátos módon különvált a *haza*, a *nemzet* és az *ország* vagy *állam* fogalma, különböző területiséget jelölve. A lexikonbeli meghatározásoknak részint megfelelően a haza a politikai változásoktól független, kulturális, erkölcsi, szívbéli kategóriaként a történelmi, a Szent István-i Magyarország területét öleli föl – hozzáérhetően az egykori Kunország, moldvai vajdaság, moldvai csángók földjét, amely a középkorban a magyar királyság hűbéres tartománya volt, ahol a legtöbb város magyar, illetve magyar-szász alapítású, és ahol máig jelentős számú magyarság él.¹⁰ Az etnikai nemzet kiterjedése a Kárpátok térségére és a földkerekség magyarok lakta területeire vonatkozik. A politikai alakulatot képező ország az a jelenleg kereken 93 000 km², ahol a ma-

⁸ Limbacher 2002: 32.

⁹ [http://www.wikiwand.com/hu/Szent_Jakab_apostol_templom_\(M%C3%B3rchida%2E%80%93%C3%81rp%C3%A1s\)](http://www.wikiwand.com/hu/Szent_Jakab_apostol_templom_(M%C3%B3rchida%2E%80%93%C3%81rp%C3%A1s)) (Letöltés 2017. 05 18.)

¹⁰ Kádár Gyula 2010. A Kárpátokon túli magyarság (3.). In: *Székely Hírmondó*, július 29. <http://www.hirmondo.ro/web/index.php/feed/velemeny/12236-Krptokon-tli-magyarsg.txt> (letöltés: 2015. 10. 07.); Domokos Pál Péter 1987. *A moldvai magyarság*. Magvető, Bp.

gyar állam található. Magyarországiakat és határon túli magyarokat érintő események, rendezvények esetén lényeges különbségtétel, hogy az nem nemzetközi, hanem államközi esemény, rendezvény, mivel egy nemzethez, de különböző országokhoz tartozókra vonatkozik. A haza-nemzet-ország rendszerét kiegészítő tényező az állampolgárság. Az előzőekhez képest ez nemcsak egyféle lehet, hanem immár – legalábbis magyar részről – legalísiman létezik a kettős vagy akár többszörös állampolgárság. Így egy utódállambeli magyar egyszerre teljes értékű polgára a szomszéd országnak és Magyarországnak. Értelmezésünk szerint tehát a haza egységes fogalom, nincs külön *hon* és *külhon*. A politikai, társadalmi változásokkal, a trianoni döntés és a korábbi kivándorlások óta viszont vannak külföldi honfitársaink, akikkel a hazánk egy, de országaink különbözőek.

Csak az imént fölvezetett meghatározással, a kulturális folytonosság érvényesítésével, azaz a *haza* abszolutisztikus – nem a politika alapján relativizálódó – felfogásával értelmezhetőek a hazafias művek, mint például ezek egyik legfőbbike, a Szózat. Az első világháború elvesztésének idejéig, az integer Magyarország fennállásáig tartó időszakra vonatkozóan értelmetlen volna kérdést föltenni, hogy a magyar mely hazának legyen rendületlenül híve, s mely haza az, amely bölcsője és hantjával takarója is, illetve ahol élni és halni kell. Ehhez hasonlóan azonban valójában egyértelmű, hogy Trianon után is, máig is változatlanul ugyanaz a haza. Hiszen értelmetlen volna úgy tartani, hogy a Kárpát-medence trianoni határon kívül született magyarjai számára nem volna bölcső és majdan sír a szülőföld, ahol élni s halni kell, hanem csak a megmaradt Magyarország. Utóbbi esetben teljes migrációnak kellene megvalósulnia a határon túli területekről a Trianonban és Párizsban megcsonkított Magyarországra, ami önellentmondás, mivel a szülőhely adottságát nem lehet megváltoztatni. Az is értelmetlen volna, ha csak az elszakított terület rész vagy a magyar nemzeti identitást többé-kevésbé folyamatosan korlátozó adott utódállam számítana hazának. Értelmetlen, mert az utódállam Kárpát-medencén kívüli része¹¹ nem „az a föld, melyen annyiszor apáinak vére folyt”, nem az, melyhez „minden szent nevet egy ezredév csatolt”. Ott nem küzdtenek honért a hős Árpádnak hadai, s nem törtek össze rabigát Hunyadnak karjai. Ott nem hordozák a – magyar – szabadság véres zászlóit, s nem hulltanak el legjobbjai a hosszú harc alatt. És annyi balszerencse közt, oly sok viszály után, megfogyva bár, de törve nem, nem ott él nemzet e hazán. Tehát a csorbíthatlan Magyarország, a Kárpát-medence területe az, ahol a magyar rendületlen híve legyen hazájának! Az egészséges magyar létnek ez éltetője, s bukás esetén hantjával takarója is ez. A nagyvilágon e kívül nincsen a magyarság számára hely, áldja vagy

---

¹¹ Moldva kivételes helyzetére már utaltunk.

2. kép: Magyarok Nagyasszonya hordozható kép. Szent Péter-Pál plébániatemplom, Bercel (Nógrád m.)

verje sors keze, élnie és halnia itt kell.¹² E felfogást képviseli a vallási mintára Nemzeti Ereklénynek nevezett irredenta emlék is, amely a hatvanhárom egykori magyarországi vármegye „vérrel, verejtékkel áztatott” földjéből őriz néhány porszemet. A föld pecsét alakú tartóban található, előlapján az integer Magyarország áttört, üvegezett képe. A pecsét fölött „1000 éves jussunk, igazságunk megszentelt pecsétje ez” felirat, körülötte: „Ez a föld melyen annyiszor apáid (sic!) vére folyt.”¹³ A másik fő hazafias műre és nemzeti jelképünkre, a Himnuszra utalva világos, hogy szintén mindenkor az egész Kárpát-medence az a terület, amelyen annyiszor támadt tenfiad szép hazám, kebledre, s lettél magzatod miatt magzatod hamvedre. Kőlcsey Ferenc műve előtt a katolikus magyarság néphimnusza a Boldogasszony

Anyánk kezdetű ének volt a 18. század elejéről, melyet a hívek ünnepek alkalmával ma is énekelnek: „Boldogasszony, Anyánk, régi nagy Pátronánk, / nagy ínségben lévén így szólít meg hazánk: / Magyarországról, Édes hazánkról, / ne feledkezzél el szegény magyarokról.” Talán sajátosan magyar örökség is, hogy a Szent István király által felajánlott országot, a Regnum Marianumot, a transzcendens jelentőségűvé és kötődésűvé vált országterületet tekintjük mindenkor hazánknak.

A haza, a csorbítatlan Magyarország összes nemzetisége és lakója számára a Magyar Szent Korona, a szentkorona-eszme és a hungarus nemzettudat nyújtotta és nyújthatja minden időben a kohézió alapjait. Első, apostol királyunk birtokolta Krisztus hatalmi jelvényeinek, szenvedése eszközeinek, az Őt átdőfő szögnek és lándzsának egy összeolvasztott darabját ereklényként

¹² A világ elszármazott magyarjaira is igaz ez, ugyanis magyar mivoltukban – a fentiek értelmében – hazájuk mindenkor a csorbítatlan Magyarország.

¹³ A pecsét előlapján körben megismétlődik a szöveg, de itt az eredetivel megegyező „apáink” változattal. https://www.google.hu/search?tbm=isch&tbs=simg:CAQSigEahwELEKJU2AQaAAwLELCMpwgaYgpgCAMSKMwKrResF8sKkgnWB9sF8gndDJIM8zSWJ4giuzT1NPQ0vDTHNJM1_1zcaMDAI63VN7JkM_1QX9hHmjnqzKUP9bFD-5Z9jIkWhOkk60GiqIk-Y-y2UuCG1CPeXjiACDAsQjq7-CboKCggIARIEFYp_19gw&sa=X&ved=0CBsQwg4oAGoVChMIxrDP6Zu_yAIVxQ8sCh3WpwaK&biw=1366&bih=599#imgrc=DIU5hYpA3LNi8M%3A (letöltés: 2015 09 20)

Querela Hungariae

---

lándzsába téve. Ez, a Lancea Regis, a Király lándzsája jelenik meg István ezüst dénárján, amint a szent lándzsát a mennybéli Istentől átveszi. Ezzel is a Magyar Királyság, a haza mennybéli kötődése és szabadsága hangsúlyozódott a német vagy esetleges vatikáni hűbérúri törekvésekkel szemben. A királyi tisztség legitimitásához szükséges volt az előd hatalmi jelvényeinek birtoklása. István király birtokolta Krisztus hatalmi jelvényeit, és angyaloktól küldött koronája volt. Ezek és a keresztény királlyá avató szertartás által bevattott Krisztus királyságába és hatalmába. Ez a király szelíd és alázatos szívű, szolgálattevő, miként megmossa tanítványai lábát, és magára veszi mások terheit-bűneit olyannyira, hogy megváltja őket azoktól.

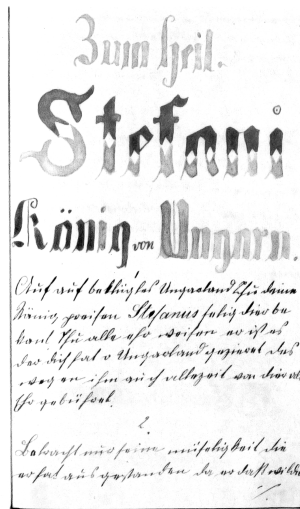

3. kép: A Magyar Szent Korona a Szent Erzsébet Székesegyház csillárelágazatójaként, mintegy a fény kibocsátójaként Kassa (Košice, Szlovákia)

4. kép: Szent István király Mária-oszlopon Nyitra, 1750

A kulturális folytonosság értelmében is a magyarságnak hivatása, hogy hazájának az egész Kárpát-térséget tartsa. A nemzeti együvé tartozást pedig a Szent Korona motiválja, akihez mindnyájan tartozunk. István király példájával – aki úgy találta, hogy az egynyelvű nemzet gyenge –, a fentebb vázolt keresztény mentalitással bizakodva remélhetjük, hogy magyar és magyar, magyar és román, szlovák, délszláv és német, ruszin és ukrán mind összetartozunk, s egymásra számíthatunk.

5. kép: Szent István-ének nemzeti színekkel ékesítve. Német kézirat os énekeskönyv Szendehelyről (Palóc Múzeum), 20. század eleje

6. kép: Szent István országfelajánlása. Szoborkompozíció 1821-ből. A helyi szlovák lakosság máig jó karban tartja és tiszteletben részesíti. Berencsfalu (Preňčov, Hont vm., Szlovákia)

(A tanulmányban található fotókat a szerző fényképezte.)

Bibliográfia

- D. Horváth Gábor 2011. Danubius és Hungaria. Politikától mentes és túlterhelt allegóriák a 19. század végén. In: *Iskolakultúra* 2–3. sz. 82–86. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00155/pdf/iskolakultura_2011_02-03_082-086.pdf (letöltés: 2015. 10. 07.)
- Horváth György, Dr. – Kostyál László 1992. *Nagykanizsai Alsóvárosi templom*. Nagykanizsai Városvédő Egyesület Honismereti Köre, Nagykanizsa
- Limbacher Gábor
2000. *Vallásos népművészet*. In: Kapros Márta (szerk.): *Nógrád megye népművészete*. Palóc Múzeum, Balassagyarmat. 273–326.
2015. *A haza területe mint nemzeti jelkép*. In: Molnár Jenő (szerk.): *Magyarság és a Kárpát-medence*. Az első bécsi döntés című nemzetközi konferencia tanulmányai. Laczó Dezső Múzeum, Veszprém. 169–191.
- Manga János 1939. *A visszatért Felvidék néprajza*. In: Csatár István és Ölvédi János (szerk.): *A visszatért Felvidék adattára*. 211–241. Mahr Ottó és Tsa „Rákóczi” Könyvkiadóvállalata, Bp.
- Pásztor Cecília (szerk.) 2002. „...Ahol a határ elválaszt”. *Trianon és következményei a Kárpát-medencében*. Nagy Iván Történeti Kör, Nógrád Megyei Levéltár, Szindbád Kht., Balassagyarmat–Várpalota